

Відгук
офіційного опонента на дисертацію
БОГУЦЬКОЇ АЛЬОНИ ЛЕОНІДІВНИ
“ЕТНОНАЦІОНАЛЬНИЙ ТА ЕТНОДЕМОГРАФІЧНИЙ РОЗВИТОК
ПРАВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ НАПРИКІНЦІ XVIII – В ПЕРШІЙ
ПОЛОВИНІ XIX ст.”, подану на здобуття наукового ступеня кандидата
історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України

Кінець XX ст. став одним із важливих історичних періодів української нації, яка нарешті зуміла утворити свою незалежну державу. Процес її становлення, зміцнення був досить складним і тривалим та залежав від багатьох зовнішніх та внутрішніх факторів. Сьогодні з особливою гостротою постають питання, які торкаються національних відносин, політики державних установ щодо народів, які населяють її територію. Тому визначення цих проблем та їх вирішення потребують неабияких зусиль як від державних посадовців, так і від науковців. Перед дослідниками відкривається широке поле для їх наукової діяльності. Вони повинні дослідити співвідношення етнічних і регіональних факторів, знищити міфологізацію історії взаємостосунків усіх народів, які мешкали та продовжують проживати на території України, сформуванати нову концепцію історичного виховання населення української держави. Враховуючи це, досить актуальним є аналіз національної політики російського царизму на Правобережній Україні, населення якої було і залишається багатонаціональним.

Вивчення історії Правобережного регіону протягом 1795–1858 рр. має надзвичайно важливе значення для незалежної України. За умов сучасних трансформацій, які спостерігаються у всіх сферах нашої держави, зокрема у етнонаціональній та етнодемографічній, актуальність теми дисертації Богуцької Альони Леонідівни “Етнонаціональний та етнодемографічний розвиток Правобережної України наприкінці XVIII – в першій половині XIX ст.” не викликає сумніву. Адже на сьогодні, як і майже кілька сот років тому, продовжується болючий процес державотворення та формування української політичної нації в умовах ведення Росією інформаційної війни проти України. А відтак захист населення від проникнення в його свідомість

антиукраїнських ідей через російський теле-радіо-простір є надзвичайно важливим питанням національної безпеки. Інший аспект актуальності обраної дисертанткою теми зумовлений як значним науковим потенціалом, закладеним у ній, так і суспільним значенням, враховуючи те, що дослідження етнонаціональної та етнодемографічної сфер дозволяє під окремим кутом розглянути деякі тенденції повсякденного життя населення України в складі Російської імперії. Іншими словами, подана Богуцькою А. Л. робота є, на наш погляд, вдалою спробою розширення наукових знань про імперський аспект тогочасної повсякденності, доповнюючи більш висвітлений на сьогодні, що вже само по собі є помітним внеском у сучасну українську історіографію.

На нашу думку, в межах дисертації авторка зуміла запропонувати свій варіант відповідей поставлені дослідницькі завдання, виявити і належним чином опрацювати достатньо представницьку джерельну базу, застосувати продуктивні методологічні підходи до вивчення теми, розставити важливі акценти в оцінках попереднього наукового здобутку українських істориків, окреслити перспективні напрями подальших наукових досліджень.

Структура дисертації є чітко продуманою і визначається змістом проблеми, поставленою метою і завданнями досліджень, яка дозволяє цілісно розкрити обрану тему. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, десяти підрозділів, висновків, та списку використаних джерел і літератури. Якісно доповнюють роботу додатки до дисертації. Обсяг основного тексту складає 183 сторінок, а загальний становить 255 сторінок.

У вступі дотримано всіх вимог ДАК України щодо загальної характеристики роботи: обґрунтовано актуальність теми дисертації, окреслено хронологічні межі, визначено об'єкт та предмет дослідження, методологічні засади, основні завдання роботи, сформульовано наукову новизну та практичне значення дисертації.

Дисертантом ґрунтовно розглянуто історіографію проблеми, яка поділена на три основні періоди. Зазначено, що кожен із періодів був досить

плідним та цінним для дослідження обраної тематики. Але найбільш ґрунтовним у вивченні проблеми став третій період розвитку української історіографії. З'явилося ряд досліджень, у яких завдяки сучасним теоретико-методологічним підходам ґрунтовно розкрито, як поглинення позначилося на кількісних і якісних змінах в складі народонаселення.

В роботі продемонстровано не лише глибоке знання здобувачем наукового ступеня спеціальної історичної літератури, але й обізнаність у зібраних і систематизованих джерелах із центральних й регіональних архівних установ України, законодавчих та нормативно-правових актах Російської імперії, опублікованих в двох випусках Повного зібрання законів Російської імперії, або окремими виданнями, історико-статистичних й документальних збірниках, матеріалах періодичної преси ХІХ ст., а також спогадах, мемуарах тощо.

Основу джерельної бази дослідження склали документи і матеріали Центрального державного історичного архіву України в м. Києві, державних архівів Вінницької, Житомирської, Київської та Хмельницької областей. Авторка почерпнула з них інформацію про етнодемографічні та етнонаціональні трансформації в Правобережжі й Україні загалом, їх характер та особливості. Цікаві відомості про матеріальне становище священників і церковнослужителів Київської єпархії про кількість землі, яка їм належала, про проблеми освітнього рівня різних категорій мешканців Київщини в першій половині ХІХ ст. Опрацьована інформація про етнічні та демографічні зміни в складі населення Правобережжя у зв'язку з розквартируванням на його території російських військ.

Аналіз опублікованих в “Повному зібранні законів Російської імперії” імені і сенатські укази, маніфести, резолюції Кабінету Міністрів, доповіді міністрів, положення тощо, дозволив простежити еволюцію та спрямованість законодавчого процесу, глибше зрозуміти сутність і особливості урядової політики щодо корінних мешканців й національних меншин у приєднаному регіоні.

Позитивом роботи є комплексний, міждисциплінарний її характер з використанням методів, зокрема філософських, загальнонаукових, спеціально-історичних підходів. У числі фундаментальних важливе місце посіли принципи діалектики, детермінізму; серед загальнонаукових – порівняльний, структурний, історизму, об’єктивності, системності, науковості, логіки, аналізу, синтезу. Їх залучення забезпечило всебічне відтворення й осмислення тенденцій, суті, змісту і специфіки етнонаціональних та етнодемографічних трансформацій у Правобережній Україні в 90-х рр. XVIII – 50-х рр. XIX ст.

Другий розділ “Суспільно-політична панорама в Правобережній Україні наприкінці XVIII – в 50-х рр. XIX ст.”, який складається з двох підрозділів, присвячений розкриттю адміністративно-територіальним, суспільно-політичним перетворенням, внутрішнім і зовнішнім чинники, які зумовили етнонаціональні й етнодемографічні процеси на її теренах.

Розглядаючи третій розділ дисертації “Демографічні, етнічні й станові трансформації у складі населення Правобережжя”, який містить в собі три підрозділи, ми можемо дізнатися про суть, особливості і тенденції його демографічних, етнічних й станових перетворень.

Четвертим розділом роботи “Конфесійні та освітньо-культурні процеси у краї”, який включає два підрозділи, дисертантка намагається охарактеризувати релігійні та освітні трансформації та їх вплив на релігійні особливості й освітній рівень етносів регіону.

Прикметною ознакою кандидатської дисертації виступають доволі продумані та достатньо аргументовані узагальнення та висновки, зроблені як наприкінці підрозділів і кожного з розділів, так і в прикінцевій частині дослідження.

Представлена робота є завершеним, самостійним науковим дослідженням, в якому з належною повнотою розкрито та обґрунтовано актуальність, а головне досягнуто мету і завдання обраної теми. Дослідження є важливим за кінцевими результатами та методологічними підходами щодо

спрямованості і тенденцій трансформаційних змін у етнонаціональній та етнодемографічній сферах Правобережжя України.

Позитивно оцінюючи дисертацію А. Л. Богуцької, все таки слід висловити декілька зауважень і побажань щодо її змісту та якості:

1. На нашу думку, слід було більше уваги приділити розкриттю питання смуги осілості євреїв. У параграфах 2.2. та 3.2. є лише згадки про впровадження смуги осілості євреїв, але не вказано з якого року вона була запроваджена та як реалізовувалась на Правобережжі. Хоча, із джерел дослідження ми бачимо, що дисертант це питання опрацьовував.

2. В роботі слушно вказано на вплив війн на демографічну ситуацію у регіоні (с.103). У цьому контексті доцільно було би провести аналіз наслідків війни 1812 року, під час якої французами були окуповані деякі регіони Волині, Російською імперією проведена масштабна мобілізація у Правобережній Україні, задіяні чималі ресурси на укріплення ймовірних напрямків наступу ворога на Київ тощо.

3. Залишилось поза увагою дослідниці питання створення на Правобережжі військових поселень. Проте, як відомо, у 1836 р. в Подільській та Київській губерніях, після конфіскації поміщицьких маєтків учасників Польського повстання 1830-1831 років, була утворена система військових поселень, за якою ліквідували чимало сіл, змінили стан селян, ввели нові форми господарювання. Існували військові поселення понад двадцять років, наклавши суттєвий відбиток на демографічну ситуацію у окремих повітах названих губерній. Радимо автору при виданні монографії за результатами даного дослідження висвітлити проблематику створення та існування військових поселень.

Проте висловлені зауваження не впливають на загальну високу позитивну оцінку виконаного дисертаційного дослідження, а носять здебільшого рекомендаційний характер.

Загалом, представлена на захист дисертація “Етнонаціональний та етнодемографічний розвиток Правобережної України наприкінці XVIII – в

першій половині XIX ст.” є завершеним, самостійним, цілісним дослідженням, виконаним на високому теоретичному і методичному рівні, має важливе теоретичне та практичне значення, відповідає вимогам ДАК МОН України до такого роду робіт, а її автор – Богуцька Альона Леонідівна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України.

Офіційний опонент – кандидат історичних наук, провідний науковий співробітник Хмельницького обласного краєзнавчого музею.

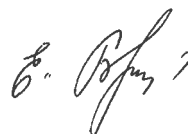
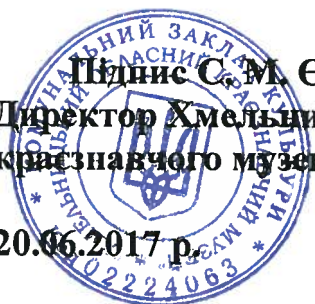

Єсюнін С. М.

20. 06. 2017 р.

Підпис С. М. Єсюніна засвідчую:
Директор Хмельницького обласного краєзнавчого музею

20.06.2017 р.

Брицька О. М.